

जीएसटी -- एक पसरणारा कोरोना एडवोकेट किशोर लुल्ला

वस्तू आणि सेवा कायद्या अंतर्गत सध्या ज्या काही नोटीसा येत आहेत त्याचे स्वरूप साधारणपणे ठरलेले आहे. ते म्हणजे जीएसटीआर १ आणि जीएसटीआर ३बी तसेच जीएसटीआर २ए किंवा २बी आणि जीएसटीआर ३बी यामध्ये फरक असणे, त्याचप्रमाणे कलम १६(४), कलम १६(२)(क) प्रमाणे मुदतीत विवणपत्रक भरलेले नसणे, इ वे बिल विक्रीशी मॅच न होणे, टीडीएस मॅच न होणे, बोगस बिले खरेदी करणे, पुरवठादाराने कर न भरणे, तो पळून जाणे किंवा त्याचा नोंदणी दाखला पूर्वलक्षी प्रभावाने रद्द करणे, कलम १७ तसेच इतर अनेक मुद्दे काढून इनपुट टॅक्स क्रेडिट अमान्य करणे अशा प्रकारच्या नोटिसा येत आहेत. वकीलांच्या बोली भाषेत याला मॅचमिसमॅच असे संबोधले जाते. या नोटिसांपैकी ज्या नोटीसा चुकीच्या अगर अपुऱ्या माहितीच्या आधारे येतात त्यामध्ये योग्य पद्धतीने खुलासा केल्यानंतर कोणताही कर भरावा लागत नाही. परंतु ज्या नोटिसा अचूक माहितीच्या आधारे काढल्या जातात आणि त्याचा योग्य तो खुलासा नोंदीत व्यापाऱ्याला देणे शक्य झाले नाही तर त्या बाबतीत मात्र कर, दंड आणि व्याज याची आकारणी होते. करदात्यास ही रक्कम योग्य आणि पुरेशी वाटली तर तो पैसे भरून रिकामा होतो. अन्यथा असे निकाल अपीलामध्ये जातात. कदाचित पुढील काळात अशा प्रकारच्या नोटीसा कमी होत जातील. परंतु दुर्दैवाने अजूनही असे खूप मुद्दे आहेत की ज्यामुळे वेगवेगळ्या प्रकारच्या नोटिसा भविष्यामध्ये यायची शक्यता नाकारता येत नाही. वेगळ्या भाषेत सांगायचे झाले तर कोरोनाची लागलेली साथ वेगवेगळ्या पद्धतीने पसरत जाणार आहे. यातील मला सुचलेल्या काही थोड्या उदाहरणांचा मी येथे उल्लेख करू इच्छितो. याबाबतीत माननीय सर्वोच्च न्यायालयाचे आणि विविध उच्च न्यायालयाचे उलट सुलट निर्णय झालेले आहेत. हजारो प्रकारचे अॅडव्हान्स रूलिंग देखील झालेले आहेत. त्यामुळे वकिलांमध्ये देखील प्रचंड प्रमाणात मतमतांतरे आहेत. कित्येक व्यापारी उद्योजकांना दिवाळे काढायची वेळ आलेली आहे. माझे वैयक्तिक मत मी येथे मांडलेले आहे. वाचकांनी हे मत मानलेच पाहिजे असे नाही. त्यांचे मत नक्कीच वेगळे असू शकते. त्यामुळे माझे मत कोणावरही बंधनकारक नाही. तसेच या मुद्द्यांवर यश मिळवण्याकरता कमीत कमी उच्च न्यायालयापर्यंत जाणे आवश्यक आहे.

१) अनेक मॉलमध्ये गिऱ्हाईक परत परत येण्याकरिता इन्सेंटिव्ह स्कीम म्हणून **गिफ्ट व्हाउचर** दिले जातात. गिफ्ट व्हाउचर हे पैशाऐवजी वापरावयाचे वेगळे साधन आहे. त्यामुळे व्हाउचरवर जीएसटी लागू शकणार नाही. त्यामुळे पहिल्यांदा ज्यावेळी एखादी व्यक्ती एखाद्या कंपनीला निरनिराळ्या प्रकारचे गिफ्ट व्हाउचर्स देते त्यावेळी कर देयता येता कामा नये. कारण ती वस्तू अगर सेवा नव्हे. फार तर ते परिशिष्ट तीन मध्ये बसणारे एकशनेबल क्लेम होईल. पुढील कंपनी ज्यावेळी काही अटी शर्ती घालून भविष्यामध्ये वस्तू अगर सेवा देण्याची जबाबदारी स्वीकारून गिऱ्हाईकाला गिफ्ट व्हाउचर देते. त्यानंतर इन्कॅशमेंटच्या वेळी जीएसटी लागण्याची शक्यता नाकारता येत नाही.

कारण तेथे खऱ्या अर्थाने सेवेचा पुरवठा होतो. परंतु जीएसटी डिपार्टमेंटकडून वर नमूद केलेल्या पहिल्या व्यवहारावर देखील जीएसटी लावला जात असल्याची उदाहरणे आहेत आणि नक्की हे पुढील काळात वाढत जाणार आहे. माननीय कर्नाटक उच्च न्यायालयाने प्रीमियर सेल्स प्रमोशन प्रा लि मध्ये व्यापाऱ्याच्या बाजूने निर्णय दिलेला आहे (W P 5569 of 2022 dt 16-1-2023).

२) या कायद्यांतर्गत सुरुवातीपासूनच **वर्क्स कॉन्ट्रॅक्ट** वर कर लावला जात आहे. कारण त्याचा सेवेचा पुरवठा मध्ये समावेश होतो. वास्तविक वर्क्स कॉन्ट्रॅक्ट ऍक्टिव्हिटी हा इंडिविजिबल कॉन्ट्रॅक्ट आहे. त्याचा कॉम्पोझिट कॉन्ट्रॅक्ट मध्ये समावेश होत नाही. याचे कारण इंडिविजिबल कॉन्ट्रॅक्ट हे दोन भागात विभागता येत नाही. माझ्या माहितीप्रमाणे माननीय कर्नाटक उच्च न्यायालयाने अर्जदाराचे म्हणणे मान्य करून या बाबतीत रिट पिटीशन दाखल करून घेतलेले आहे.

३) कलकत्ता क्लब लिमिटेडच्या केसमध्ये माननीय सर्वोच्च न्यायालयाचा निर्णय झाल्यानंतर वस्तू आणि सेवा कर कायद्यात योग्य तेथे बदल करून शासनाने पूर्वलक्षी प्रभावाने सर्व **क्लबनां** कर लावण्यास सुरुवात केलेली आहे. कारण त्यांच्या मते एखादी संस्था किंवा क्लब त्यांच्या सदस्यांसाठी ज्या काही सेवा देते त्या सेवांचा पुरवठा या व्याख्येत समाविष्ट होतो. परंतु माझ्या मते हे म्हणणे चुकीचे आहे. एखादी सेवाभावी संस्था अगर क्लब यामधील नाते हे प्रिन्सिपल आणि एजंट असे असते आणि असे नाते जेथे असेल तेथे करदेयता येणार नाही. माझ्या मते भारतामध्ये १-७-२०१७ पासून बहुतांशी क्लब अजूनही जीएसटी भरत नसावेत. या सर्वांच्या डोक्यावर टांगती तलवार आहे.

४) बऱ्याच करदात्यांना विशेषतः सरकारी कामे करणाऱ्या कंत्राटदारांना अशा नोटिसा येत आहेत की त्यांनी भरलेल्या जीएसटीआर ३ बी याची रक्कम त्यांनी ज्यांना सेवा दिली त्यांच्या आयकर कायद्या अंतर्गत असलेल्या **२६ ए एस** पेक्षा कमी आहे आणि त्यामुळे त्यांना फरकाच्या रकमेवर जीएसटी भरण्यासाठी नोटीस काढली जाते. वास्तविक जीएसटी कायद्यांतर्गत इतर कोणत्याही कायद्यांचा आधार घेऊन टॅक्स भरावयास सांगणे हे चुकीचे आहे.

५) पेरेंट कंपनी, सबसिडीयरीज किंवा रिलेटेड पार्टिला जर **कॉर्पोरेट गॅरंटी** दिली तर अशा व्यवहारावर जीएसटी लावण्याच्या नोटिसेस काढल्या जाणार आहेत. परंतु यावर जीएसटी नाही लागला पाहिजे असे माझे मत आहे.

६) त्याचप्रमाणे **होलडिंग कंपनी** आणि सबसिडीयरी कंपनी यांच्यातील व्यवहारांवरील जीएसटी हा देखील एक वादग्रस्त मुद्दा आहे.

७) होलडिंग कंपनीने त्याच्या सबसिडीयरी कंपनीचे **शेअर्स** घेतले तर सध्या तरी जीएसटी परिषदेने त्यावर जीएसटी लागणार नाही असे जाहीर केले आहे. परंतु भविष्यामध्ये हा विचार बदलायची शक्यता नाकारता येत नाही.

८) सध्या देशभर गाजत असलेला विषय म्हणजे **कलम १६(४)** खाली भरपूर नोटीसा निघत आहेत. याबाबतीत करदात्यांनी कर देयता मान्य न करता लढत राहिले पाहिजे. अर्ग्युमेंट करण्यासाठी बरेच मुद्दे आणि न्यायमंचाचे निर्णय व्यापाऱ्यांच्या बाजूने आहेत. सगळ्यात महत्वाचा मुद्दा म्हणजे खरेदीदाराने त्याच्या जमाखर्चामध्ये इनपुट टॅक्स क्रेडिट क्लेम करणे कायद्याने पुरेसे आहे. त्यामुळे ठराविक मुदतीतच विवणपत्रकामध्ये इनपुट टॅक्स क्रेडिट क्लेम केला पाहिजे हे बंधन लागू होत नाही. जीएसटीआर २ए आणि जीएसटीआर ३बी मॅच होणे हा विषय तर खूप दूरचा आहे.

९) दैनंदिन व्यापार करताना स्पर्धात्मक परिस्थितीमुळे अनेक प्रकारच्या **स्कीम्स** जाहीर केल्या जातात. समजा, ठराविक रकमेएवढा टीव्ही विकत घेतला तर त्याला एक सोन्याचे नाणे मिळेल अशी स्कीम जर एखाद्या टीव्ही विक्रेत्याने जाहीर केली तर ती गिफ्ट किंवा भेट होत नाही. त्यामुळे अशा नाणे खरेदीवरील इनपुट टॅक्स क्रेडिट अमान्य करणे चुकीचे आहे. परंतु बहुतांशी अधिकाऱ्यांना हे मान्य नाही.

१०) एमआयडीसी सारख्या महामंडळांकडून देशभर **औद्योगिक प्लॉट ९९ वर्षांच्या** लिजने दिले जातात. कित्येक वेळा सदर प्लॉट हा पुढे सबलीस केला जातो. सध्या अशा सबलीजवर जीएसटी भरावा म्हणून हजारोंच्या संख्येने आणि कोट्यावधी रुपयांचा कर भरण्याच्या नोटीसा येत आहेत. कारण शासनाच्या मते सबलीजचा, प्लॉट विक्रीमध्ये समावेश न होता सेवेमध्ये समावेश होतो. शासनाचा हा मुद्दा मान्य न करता असा कर लावता येत नाही म्हणून आपली बाजू प्रत्येक व्यापाऱ्याने मांडत राहावी. फार पूर्वी माननीय उच्च न्यायालयाने दिलेल्या निर्णयाप्रमाणे प्रॉपर्टी मध्ये कोणताही इंटरेस्ट निर्माण केला तरी ती इम्मुव्हेबल प्रॉपर्टीच राहते. तसेच जनरल क्लॉजेस एक्ट मधील इम्मुव्हेबल प्रॉपर्टीची व्याख्या पाहिल्यास त्यामध्ये डेव्हलपमेंट राईट्सचा देखील समावेश केलेला आहे. त्यामुळे भविष्यामध्ये अशा व्यवहारावर जीएसटी न लागण्याची शक्यता नाकारता येत नाही.

११) जीएसटी खात्यातील अधिकाऱ्यांकडून एसएमटी १०, एडीटी १, डीआरसी ०१ए, डीआरसी १ आणि डीआरसी ०७, बँक अटॅचमेंट, परतावे याकरिता असणाऱ्या नोटीसा अगर ऑर्डर करताना प्रचंड प्रमाणात **तांत्रिक चुका** केल्या जात आहेत. या कारणाने दोन्ही बाजूने प्रचंड प्रमाणात अपीलांची संख्या वाढणार आहे. ट्रिब्यूनल आणि माननीय उच्च न्यायालयांना ही संख्या पेलवण्या पलीकडची असेल. किमान आठ ते दहा वर्षे सर्व अपिले प्रलंबित राहतील. न भरलेल्या रकमेवरील व्याजाच्या रकमा किमान तिपटीने वाढतील. दुर्दैवाने बहुतांशी करदात्यांना याची कल्पना नाही.

१२) एखाद्याशी केलेल्या कराराचा भंग करणे, एखाद्याचे पैसे बुडवणे किंवा न येणारे पैसे जमाखर्चामधून राईट ऑफ करणे, एखाद्याच्या विरुद्ध नुकसान भरपाई मिळवणे, अशासारख्या अनेक मुद्द्यांबाबत जीएसटी कायद्यात असलेली बॅंड डेब्ट्स आणि

लिव्हिंगडेड डेमेजेस ही संकल्पना प्रचंड व्यापक असल्याने त्या बाबतीत भरपूर नोटिसेस येऊ शकतात.

१३) देशातील सर्व **शैक्षणिक संस्था, डॉक्टर्स, हॉस्पिटल्स** यांचा असा गैरसमज आहे की ते देत असलेल्या सर्व सेवा अगर विकत असलेल्या वस्तू यावर जीएसटी लागत नाही. परंतु तपशिलात गेल्यानंतर असे लक्षात येते की या संस्था अशा बऱ्याच ऍक्टिव्हिटीज करतात की ज्यावर जीएसटीची आकारणी होऊ शकते आणि त्यासाठी नोटिसेस नक्कीच येऊ शकतात.

या लेखांमध्ये मी फक्त १३ वादग्रस्त मुद्द्यांचा समावेश केलेला आहे. आणखीन किमान २५ तरी असे मुद्दे सहज निघतील की ज्याच्यामध्ये शासन आणि व्यापारी यामध्ये दुमत आहे. विशेष बाब म्हणजे कित्येक मुद्द्यांवर जीएसटी लागू शकतो याची व्यापाऱ्यांना कल्पना देखील नाही. त्यामुळे करदाते आणि कर सल्लागारांना भविष्यामध्ये प्रचंड प्रमाणात विविध प्रकारच्या नोटीसांना सामोरे जावे लागणार आहे.